

"Overdoza - to je ta pravo"

(Ljubljanski grafit 1992)

Narkomanija Pri Mladih - Razpadni Produkt Mladinskih Subkultur?

Vprašanje mladinske narkomanije je izzivalno in težavno. Zdi se, da mladinska narkomanija še bolj kot druge oblike socialnih patologij ogroža simbolne in ideološke varovalne mreže, s katerimi se moderne družbe branijo pred vsem, kar jih realno ali domnevno ogroža ali zavrača. Po eni strani namreč sam pojav narkomanije, zlasti zasvojenosti s t.i. trdimi drogami, načanja predstave o "zdravem" in "družbeno koristnem" posamezniku/ici, ki ga/jo karakterizira stabilna zavest o sebi (izgrajeni jaz), sposobnost zavestne refleksije svojih dejanj in predvsem sposobnost reprodukcije svoje delovne sile in svojih družbeno vzpostavljenih in priznanih socialnih vlog. Po drugi strani pa je mladinska narkomanija izziv zato, ker uničuje in zavrača predstave o mladini kot o generaciji, ki stremi k odraslosti, k priznani družbeni integraciji, k samopotrditvi itd. Spoj obeh problematik, to je narkomanije in ogroženih predstav o mladih ter njihovih perspektiv v moderni družbi, dela iz mladinske narkomanije eksplozivno problemsko mešanico, ki ji ni kos cela armada teoretikov in praktikov na področju sociologije, psihologije, medicine in psihoterapije.

Vprašljivost družbene konstrukcije narkomanije

Oglejmo si najprej splošne poteze odnosa do drog oz. do narkomanije v modernih družbah. V ta odnos se vpletajo vse temeljne ideološke premise vladajočih kultur in alternativnih kultur (subkultur).

¹ Uživanje dovoljenih drog spada med tipične oblike represivne desublimacije (Marcuse) v modernih družbah. Tudi s pomočjo družbeno dovoljenih zadovoljstev z drogami se reducira princip zadovoljstva, oz. kot pravi Marcuse, eliminirajo se njegove zahteve, ki nasprotujejo obstoječi družbi. Tako se zadovoljstvo harmonizira z obstoječim, kar rezultira v podreditvi (Marcuse, 1986, str. 83).

² Na možnost načrtno uporabe drog za odvrčanje ljudi od nezadovoljstva z realnostjo in od misli na odpor družbi je že l. 1932 opozoril A. Huxley v svojem romanu **Krasni novi svet**. Zato Huxleyja ne moremo imeti za ideologa psihedelizma, kot ga včasih označujejo zaradi njegove zelo vplivne autobiografske knjige o izkustvih z mamili, **Vrata percepcije** (1954).

Zato gre za izjemno zapleteno socialno konstrukcijo, ki je tu v celoti ne morem analizirati. Vendar opozorimo na pomembno konstanto; na odnos modernih družb do narkomanije, namreč na izrazito dvojen, da ne rečemo licemeren odnos (vseh, ne zgolj modernih) družb do drog. Moderne industrijske družbe dopuščajo vsako obliko omamne zabave, sprostitev, samopozabe v "prostem času", če je potem posameznik/ca sposoben/bna povratka v vsakdanji svet dela, družine, politike itd. Zato te družbe tolerirajo oz. delno celo spodbujajo razne oblike omamljanja, ki so sredstvo sproščanja posameznikov/ic od stresov in konfliktov vsakdanjega življenja. Sem spada npr. uživanje alkohola, tobaka, kave, raznih pomirjeval idr. mamil. Družba se razburi le tedaj, kadar kdo postane tudi od teh sredstev tako zasvojen in prizadet, da se ne more več normalno vključevati v družbeno reprodukcijo.¹ Družba v teh primerih poskuša predvsem zdraviti, ne pa zakonsko preprečevati čezmerne jemanja omenjenih drog. Prizadetega posameznika poskuša z različnimi terapijami zopet spraviti v takoimenovani normalni tok življenja. Ker je pri vsaki drogi mogoča odvisnost od nje, ni mogoče po nevarnosti zasvojitve z njo razlikovati manj in bolj nevarnih drog, še manj "mehkih" in "trdih".

Ravnanje modernih družb oz. institucij s toleriranimi drogami je v nasprotju z ravnanjem družbenih institucij v primeru narkomanije. Tu se družbeno odzivanje na jemanje drog ostro preobrne. Srečamo se s strogimi prepovedmi, preganjanjem, nadzоровanjem na eni strani in z razpredeno mrežo ilegalne produkcije in razpečevanja drog na drugi strani pregrade, ki se imenuje narkomanija. Pri tem pa ostaja meja med družbeno "nenevarnimi" in družbeno "nevarnimi" drogami vseskozi nevidna, kulturnozgodovinsko relativna in vse prej kot strokovno utemeljena. Iz zgodovine kulture je znano, da je uživanje ene in iste droge v nekaterih družbah doživljalo toleranco, v drugih negativne sankcije. Tudi v isti družbi je določena droga doživljala zelo različno usodo.

Šele tedaj, ko so se do "užitkov" z opijem in drugimi drogami dokopale množice nižjih slojev in ko so vodilne družbene strukture ugotovile negativne učinke jemanja drog na ohranjanje delovne sile, so v modernih družbah začeli posamezne droge ostro prepovedovati. V ZDA so prvo splošno prepoved nepooblaščenega jemanja mamil dosegli l. 1914 (malo pred prepovedjo alkohola), podobno tudi druge zahodne družbe. Do novega vala poostrenejega prepovedovanja nekaterih drog je prišlo konec šestdesetih in v sedemdesetih letih v času obsežnih mladinskih in študentskih uporov, oblikovanja uporniških mladinskih subkultur, ki so bile vse zaznamovane z različnimi oblikami eksperimentiranja z drogami (Roszak, 1978).

S temi ukrepi so oblasti hotele s silo zaježiti val kontrakulture, ki je grozil, da bo vso mladino spravil v spopad z etablirano kulturo in družbo. Toda, kot je ugotovil že Roszak, preganjanje drog med mladino ni bilo nikoli dosledno, kajti poleg zakonskega in formalnega preganjanja uživanja drog je obstajala tudi tiha podpora vplivnih medijev "psihedelični revoluciji" z neprikrito težnjo, da prav jemanje drog otopi ostrino družbene kritike mladih in zamenja družbeni protest z umikom v psihedelična nebesa (Roszak, 1978, str. 130-132).²

Ugotovitev o socialno-kulturni relativnosti razlikovanja nevarnih in nenevarnih drog spodmakne tla vsem poskusom “strokovnega” odločanja o dopuščenih in prepovedanih drogah. Zato so zelo vprašljivi tudi poskusi množičnih kampanj odvratanja ljudi od “nevarnih” drog, frontalna kritika narkomanije, strašenje s posledicami jemanja mamil itd. Pravzaprav bi bili edino logični in dosledni le dve rešitvi: popolna prepoved vseh drog (vseh oblik zasvojenosti) ali pa popolna toleranca do vseh drog. Toda tako prva kot druga izbira sta nemogoči, ker vodita v propad sedanjih družb, ki za svoje funkcioniranje nujno potrebujejo določeno drogo, določeno obliko zasvojenosti. Sicer pa: kako sploh potegniti mejo med “zasvojenostjo” in “normalnostjo” oz. med vsem, kar povzroča kakšno obliko zasvojitve, in onim, ki temu nasprotuje? Te meje ni, ker lahko vsaka dejavnost v določenih razmerah in pri ustrezno naravnanih posameznikih povzroči zasvojenost, oz. je kar oblika zasvojenosti (npr. zasvojenost z delom, zabavo, igrami, erotiko, religijo in askezo itd.). Po drugi strani bi popolna toleranca do vseh oblik drog in zasvojitve uničila pripravljenost ljudi za kakršnokoli dolgoročno in odgovorno družbeno delovanje, ne le za industrijsko delo.

Zato se vse družbe iz te nejasnosti meja rešujejo s kompromisom: nekatere droge in oblike zasvojenosti tolerirajo, da, celo posvetijo (npr. pitje čaja v kulturah Daljnega vzhoda) ali/in ritualizirajo (npr. pitje vina pri krščanski maši), druge prepovedo. Zavest o protislovnosti in dvoumnosti takšnega kompromisa je v modernih družbah vedno obstajala, vsaj pri kakšnih manjšinskih skupinah, kar je posameznike vodilo v tvegane poskuse podiranja socialno in ideološko vzpostavljene meje med dovoljenimi in nedovoljenimi drogami.³ Tveganost in pogoste tragične posledice preseganja omenjenih meja pa ne odpravljajo socialnega kompromisa pri ravnanju z drogami in zanikajo zgodovinske relativnosti vseh omejitev in dopustitev. Le napihnjena psevdoracionalistična samozavest zahodnih družb si lahko predstavlja, da se da enkrat za vselej znanstveno in strogo objektivno določiti vsebino in obseg narkomanije in izdelati “povsem strokovne” projekte družbene prevencije, nadzora ali terapij narkomanov.

Narkomanija mladih - mitologija zadetosti

Narkomanija mladih - k mamilom nagnjena ali z njimi zasvojena mladina - ima prav tako kot množična narkomanija svoj družbenozgodovinski historiat, ki je v tesni povezavi z nastankom in propadom mladinskih družbenih gibanj, zlasti v zahodnem svetu. Pravzaprav lahko postavimo kar enačaj: množična narkomanija = narkomanija mladih. Prav mladinska gibanja šestdesetih let tega stoletja so privedla do razširjanja rabe drog vseh vrst čez robove nekdanih narkomanskih skupin (npr. aristokracija in marginalni deli delavskega razreda).

Mladinske subkulture šestdesetih let so proizvedle zgodovinski novum: nadrazredno in generacijsko posplošenje jemanja drog ob hkratni ideološki legitimaciji tega početja kot dejanja osvoboditve, celo revolucije. S tem so spojile “aristokratsko” rabo drog kot užitek

³ Znani so primeri umetnikov, ki so jemali drogo in jo delno tudi uporabljali pri svojem umetniškem delu (Poe, Hesse, Coleridge, Dickens, Tennison, Baudelaire idr.). Toda ti poskusi so bili praviloma omejeni na eksperimentiranje z drogami, ki je redko prešlo v pravo odvisnost od njih. V vsakem primeru pa jemanje drog ni bistveno prispevalo k povečanju umetniške moči avtorjev. Tudi tu se potrjuje stara ugotovitev, da človek tudi s pomočjo droge in podobnih sredstev za umetno razširjanje zavesti ne more doseči več, kot je v njegovi osebnosti že sicer dano kot možnost.

⁴ Prva letnica pomeni leto osnovanja **Lige za spiritualna odkritja** pod vodstvom T. Learyja, znamenitega propagatorja uživanja LSD kot “kemično vzbujenega razsvetljenja”. T. Leary in njegova “Liga” sta odločilno vplivala na razvoj in širjenje psihedelizma med hipijskim gibanjem, pa tudi na sploh v ameriški kontrakulturi. Leto 1968 pa je leto velikih študentskih uporov in začetek razcepa protestnega gibanja mladih na “mistike” in “aktiviste” (revolucionarje). Prvi so še dalje gojili mit spreminjanja sveta s spreminjanjem zavesti, drugi pa so temu nasproti postavili mit spreminjanja sveta z akcijami “velike negacije” obstoječe družbe.

⁵ Zinneckerjeve teze se navezujejo na starejše koncepte o razliki med tradicionalno adolescenco in postadolescenco (Keniston 1968) ter na koncept odraslocentrične in mladocentrične mladine, ki jo je skupaj z drugimi avtorji paradigmatične Shellove raziskave o nemški mladini **Jugend 81** razvil tudi Zinnecker (Zinnecker, 1981). Za vse te pojme je značilno, da poskušajo miselno zapopasti zgodovinski novum generaciji, ki svoje mladosti vedno manj razumejo kot ustopnico v odraslost in vedno bolj kot zametek trajnih in svojerstvih življenjskih stilov (Ule, 1988).

⁶ Zinnecker povzema pojem "kulturnega kapitala" po francoskem teoretiku P. Bourdieuju. Bourdieu razlikuje v razvitih družbah tri osnovne oblike kapitala: ekonomskega, kulturnega in socialnega (Bourdieu, 1983). Kulturni kapital predstavlja možnosti poseganja v kulturne dobrine družbe, pridobljene v toku zgodovine ali pravkar ustvarjene, socialni kapital zajema možnost mobilizacije drugih skupin v socialnem polju za lastne namene in cilje, ekonomski kapital pa možnosti udeležbe, vplivanja in vodenja proizvodnih procesov ter procesov kroženja in delitve blag. Bourdieu-Zinneckerjeva delitev kapitalov se danes zopet kaže vprašljiva, kajti prav "kulturni kapital" (npr. nabrano znanje, osebne sposobnosti, kulturna senzibilnost) posameznika postaja danes sestavina "ekonomskega kapitala".

drugačnosti s "proletarsko" rabo drog kot begom iz realnosti. Vendar je ta "sinteza" veljala le malo časa, nekako od 1966. do 1968. leta.⁴ Sredi šestdesetih let se je marsikateremu nekritičnemu opazovalcu mladinskih gibanj na Zahodu zdelo, da je tudi v mladinskem psihedelizmu na delu prava revolucionarna skušnjava, neka osvoboditev izpod družbenih prisil in iz množičnega konformizma. Zlasti hipijsko gibanje je bilo materializacija teh idej. Že konec šestdesetih, še bolj pa v sedemdesetih letih so se tudi v krogu mladinskih in alternativnih gibanj pojavile močne kritike tez o emancipatorni naravi učinkov drog na človeka. Protestno gibanje mladih pa se je razdelilo na "revolucionarje" in "mistike" (Brake, 1984, str. 94).

Kljub vsej iluzornosti presejanja meja običajne telesnosti in zavesti s pomočjo drog, ki jo je propagirala hipijska subkultura, pa moramo tem poskusom vendarle priznati element dejanske emancipacije. V občjo družbo so namreč enkrat za vselej vnesla spoznanja o relativnosti vsakdanje oblike zavesti in zlasti spoznanje o nevarni ozkosti tehnokratskega racionalizma. Psihedelična izkustva "zadetosti" so mlade in nato tudi druge družbene sloje vendarle opozorile na vprašljive in hudo relativne omejitve in samodefinitije, s katerimi si povprečni posameznik pomaga racionalizirati in ponotranjiti vsakdanji red stvari in dogajanj. To je bil začetek procesa zdvomljenja v novoveško racionalnost, v tehnokratski um in v novoveško pojmovanje subjekta, ki je dobil svojo zrelejšo artikulacijo v teorijah postmoderne.

Ne moremo spregledati širšega zgodovinskega okvira teh dogajanj. Po J. Zinneckerju so mladinska oz. študentska gibanja šestdesetih let potrdila spremembo v družbenem pojavi in konstituciji mladosti. Namesto mladosti kot izrazito podrejenega statusnega prehoda med otroštvom in odraslostjo, ki teži k čimprejšnjemu doseganju privilegijev odraslosti in zato gladko sprejema vrednote in ideale odraslih, se je pojavila mladost kot izobraževalni moratorij, v katerem lahko mladi "eksperimentirajo" s svojimi življenjskimi stili, variirajo identitete, pri čemer le omejeno oz. sploh ne sprejemajo tradicionalnih vrednot in idealov odraslih: delo, zakon, družina, posest, družbeni ugled (mladocentričnost mladih).⁵ Bistvena značilnost slednje oblike mladosti je naraščanje sociokulturne vloge mladih, oz. kot pravi Zinnecker, je oblikovanje "kulturnega kapitala" mladih (ki je tudi izobraževalni kapital), ki vedno bolj enakopravno posega v krožni tok drugih oblik kapitala (ekonomski, socialni) (Zinnecker, 1986, 1987, 1991).⁶

Po Zinneckerju vodi vsak plus v kulturnem kapitalu do večje individualizacije mladosti in obratno, večja individualizacija poteka mladosti prispeva k večji vrednosti kulturnega kapitala mladih. Začetek tega procesa je bilo vse daljše šolanje mladih. Temu pa se je pridružil večji materialni standard mladih, njihova večja tržna moč in vedno zgodnejši dostop do skoraj vseh privilegijev odraslega sveta. Proces preraščanja tradicionalnega faznega modela mladosti (mladost kot prehodna faza med otroštvom in odraslostjo) se je v zahodnih družbah začel v petdesetih letih z razvojem potrošniške družbe in je bil neopažen do pojava množičnih protestnih gibanj mladih. Ta gibanja imamo lahko za nujno reakcijo mladih na povsem neustrezne družbene okvire definiranja mladosti, odraslosti in sploh oblikovanja individua, ki so še

vedno silili mlade v zanje presežen model mladosti.

Zato je bilo tudi mladinsko zatekanje k drogam sprva sestavina individualizacijskih procesov v okviru preraščanja tradicionalnega modela mladosti in oblikovanja subjekta sploh. Kasneje se je mladinska narkomanija stilizirala kot sestavni del posameznih mladinskih subkultur, toda pomenila je vedno bolj le “zunANJI znak” pripadnosti skupini, vedno manj kako bistveno individualno izkušnjo. Zinnecker ugotavlja, da sta v družbi dva koncepta mladosti, ki podpirata pojav narkomanije med mladino (oz. vseh oblik predčasnih, neurejenih participacij mladostnikov pri privilegijih in užitkih odraslih): koncept (samopredstava) nižjeslojske mladine, ki da je nagnjena h kratkotrajnim užitkom in neposredni udeležbi in koncept povsem neobvezujočega mladinskega moratorija, ki ga favorizira šolajoča se mladina srednjega sloja. Oba koncepta mladosti ovirata aktualna prizadevanja za ideološko in institucionalno reorganizacijo mladosti kot racionalno vodene ga poteka vzgoje in izobraževanja (Zinnecker, 1986, str. 251).

Od te Zinneckerjeve ugotovitve gremo lahko še dalje in rečemo, da je tudi operiranje s tema dvema konceptoma mladosti kot sredstev za razlago mladinske narkomanije teoretsko prekratko, oz. da ponavlja ideološke geste, ki so proizvedle širjenje narkomanije med mladino. Tipično npr. za reakcije medijev in strokovnjakov (tudi v Sloveniji) na porast narkomanije med mladino je prav zatekanje k posplošenim razlagam zgornje vrste: “zapeljevanje mladih k (prepovedanim) užitkom”, “nebrzdana svoboda mladih” itd. ter sklepanje o potrebi po posebnem družbenem nadzoru nad narkomani oz. mladino sploh.

Mladinska gibanja šestdesetih in sedemdesetih let in nato alternativna gibanja osemdesetih let v zahodnih državah so opravila pomembno vlogo v procesu prehoda od industrijske k poindustrijski modernizaciji. Pripravila so tla za obsežno “kulturno revolucijo”, namreč za množično individualiziranje življenjskih stilov, ki danes sega v vse generacije in družbene sloje (Fuchs, 1985, Beck, 1986). Zato ni več potrebe po posebnih mladinskih gibanjih, ki bi bila nosilec globalnih družbenih sprememb. V tem smislu so von Trotha in drugi avtorji pisali o “izginjanju mladine” (Trotha, 1983, Ule, 1988).⁷ Mladinska (študentska) gibanja in nato alternativna gibanja je zamenjala množica vidnih in nevidnih procesov in amorfnih gibanj v nastajajočih poindustrijskih državah, ki podpirajo individualizacijo in subjektiviranje življenjskih stilov (Beck, 1986).

⁷ Nemiški sociolog mladine T. von Trotha meni, da se v modernih oblikah socializacije izgublja potreba po posebni vmesni fazi med otroštvom in odraslostjo. Namesto mladih v tradicionalnem pomenu se pojavljajo “mladi odrasli”. Vzporedno s temi spremembami se ukinjajo oz. individualizirajo vzgojne avtoritete, osvobaja spolnost, izraža subkulturni pluralizem in spreminja znanje iz nevtralnega v družbenokritično znanje (Trotha, 1983). Status

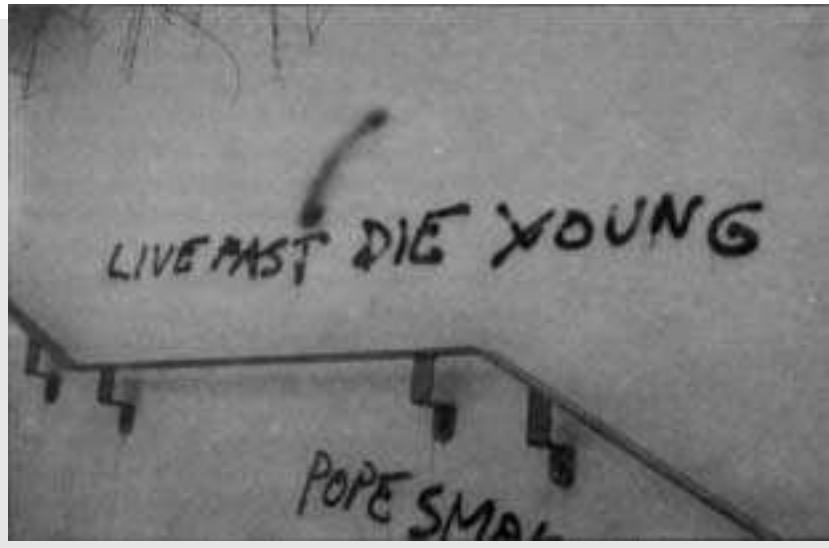

foto: M. Krek

mladostnika se tako odleplja od statusa šolarja. Obenem pa se že zgodaj začne oblikovanje poklicne kariere. Socializacija se raztegne na vse življenje.

⁸ Te teze so prikazali v knjigi **Vzhodnoevropska mladina v spreminjaju** (1991), ki je nastala kot rezultat skupnega raziskovalnega projekta nemških, ruskih, madžarskih in poljskih sociologov o spremembah vzhodnoevropske mladine (Melzer, Heitmayer, Liegle, Zinnecker, 1991)

Prav zgodovinski proces krize industrijske moderne in prehoda v poindustrijsko moderno, ki je mladinska gibanja za nekaj časa dvignil iz marginalnosti v centralno družbeno dogajanje, je tudi zaslužen za njihovo "odmrtnje", za njihovo sedanje nerelevantnost v sodobnih razvitih družbah. Zato se ni čuditi, da se poskusi obnove protestnih mladinskih gibanj danes končujejo v regresijah, v praznem samocitiranju in v nekontroliranih agresijah.

Usodi zgodovinske vloge in vpliva mladinskih gibanj in subkultur je enaka tudi usoda mladinske narkomanije. Če je le-ta na začetku tega procesa, v šestdesetih letih, pomenila določen, čeprav močno provizoričen emancipatorni korak, je postala v sedemdesetih in osemdesetih letih stilski dodatek k raznim kontrakturnim gibanjem ("mistikom", kot bi dejal Brake), v devetdesetih pa je izrazita oblika regresije in nemočnega protesta mladih. Predvsem tej zgodovinski vlogi sedanje narkomanije mladih, ne pa narkomaniji mladih na sploh, velja posvetiti kritično pozornost in jo tudi zavriniti kot kakršnokoli pozitivno obliko mladinske identitete. Zato je danes mladinska narkomanija predvsem znak osebnega in socialnega poraza posameznikov in skupin mladih. Ni več "eksperimentiranja" z novim, neznanim, s samim seboj, kvečjemu gola radovednost ali/in modni trend. Ostal pa je mogočen trg z drogami, ki je sposoben tudi v fazi regresije mladinskih kultur proizvajati nadomestke izgubljenega. Ta trg je ena od žalostnih posledic množičnosti uporabe drog med mladino razvitih družb v šestdesetih letih, seveda ne zgolj posledica te množičnosti, temveč tudi vključitve mladinske potrošnje mamil v ilegalni trg z drogami.

Kako pa je z mladinsko narkomanijo pri nas, v Sloveniji?

Slovenija je bila, drugače kot večina socialističnih držav (dežel) vedno tako blizu Zahodu in toliko odprta do sveta, da se v njej ni razvil kak poseben, za vzhodne socialistične države značilen tip mladosti, temveč so se novi trendi v mladinskih kulturah in subkulturah hitro "prevajali" k nam. Nekateri avtorji (Zinnecker, Molnar, Melzer, Heitmayer idr.) pišejo, da naj bi vzhodnoevropsko mladino označevala specifična oblika tradicionalne industrijske mladosti, t.j. mladost kot faza vstopanja v odraslost, s tem da je osnovne vrednote in ideale odraslosti definirala politična ideologija oz. konkretno partija na oblasti.⁸ Ta tip mladosti naj bi ustrezal podaljšani in selektivni modernizaciji vzhodnoevropskih družb. Zato mladina na Vzhodu ni doživljala tistega procesa osvobajanja in individualizacije, kot ga je bila deležna mladina na Zahodu, in je v velikem zgodovinskem zaostanku za njo (Zinnecker, 1991, Melzer, 1991, Molnar, 1991, Heitmayer, 1991). Po teh razlagah poskuša vzhodnoevropska mladina krčevito in kar se da hitro dohiteti zahodno, a v tem ne uspeva, ker ji to preprečuje nerazvita ekonomska in sociokulturna osnova posameznih družb. Občutki nemoči, naraščanje osebnega in socialnega pesimizma in vsakršnih frustracij so nujna posledica takšnega stanja.

Če to ugotovitev, ki je močno shematska in poenostavljena (tega

se zavedajo tudi avtorji omenjenih študij), prenesemo na problem mladinske narkomanije, lahko domnevamo, da pri nas prihaja do hitrega in nesrečnega spoja regresij. Gre za spoj regresij v okviru zahodno-evropske mladine, ki ne more več najti svoje nekdanje družbene vloge in kjer narkomanija pomeni predvsem zadnji poskus posameznikov, da bi dosegli vsaj virtualno individualnost in povzdignjeno zadetost, ter spoj regresij vzhodnoevropske mladine, kjer narkomanija pomeni predvsem kompenzacijo vsakdanjih razočaranj in brezperspektivnosti mladih. V tem trenutku lahko ena mladina črpa od druge predvsem regresivne vedenjske oblike kot spodbudo za svoje regresije. Dealerji na trgu drog to stanje odlično razumejo in ni se čuditi novemu strmemu naraščanju narkomanije mladih na Vzhodu in Zahodu, ki je neobčutljivo tudi na takšno grožnjo, kot je aids.

Slovenska mladina se je podobno kot zahodna že v sedemdesetih letih začela trgati od faznoprerednega vzorca mladosti. Delno to lahko pripišemo bolj razviti ekonomski bazi družbe, ki je velikemu delu mladih dovoljevala podaljševanje mladosti zaradi šolanja razvitejše oblike mladinske potrošnje (ter s tem izrabe prostega časa), delno nekoliko bolj liberalnemu političnemu režimu v Sloveniji (v primerjavi z bolj ortodoksnimi režimi drugod v nekdanji Jugoslaviji), delno stalnim stikom mladih iz Slovenije z mladinskimi gibanji in kulturami na Zahodu (Ule, 1988). Zato lahko domnevamo, da je tudi v Sloveniji prišlo do podobnega procesa rasti, notranje stilizacije in nato upadanja družbene vloge mladinskih socialnih gibanj in mladinskih subkultur. To potrjujejo tudi dogajanja na mladinski sceni v zadnjih letih, ko so ravno v času političnega redefiniranja in emancipiranja Slovenije, k čemur so odločilno pripomogla ravno mladinska gibanja v osemdesetih letih, praktično odmrta nekdanja socialna gibanja.

Vendar bi bilo prehitro sklepati, da se je v Sloveniji samo ponovil “zahodni” vzorec razvoja mladine. Konec koncev v Sloveniji skoraj ni nastavkov za resno poindustrijsko obliko proizvodnje in potrošnje, saj je naša industrija obupno zastarela, način razmišljanja o ekonomskih problemih pa prav tako (Ule, 1989). V Sloveniji smo vedno imeli in še imamo obsežne skupine mladih, ki doživljajo razne oblike tradicionalne ali skrajšane mladosti, zlasti med delavsko in kmečko mladino. Te skupine so močno občutljive na razne avtoritete in ideologije, ki “definirajo” trdne, vse prej kot individualizirane življenjske stile. Tisto trdnost, ki jo je mladim prej obljubljal partija oz. njena ideologija, sedaj ponujajo druge sile, zlasti Cerkev in vzpenjajoči se slovenski nacionalizem. Zato lahko domnevamo, da obstajata med slovensko mladino tudi oba tipa regresivnega reagiranja na krizo modernizacije, ki smo ju navedli, naslanjajoč se na Zinneckerja in druge avtorje: “zahodni” tip nepristajanja na obstoječe z izbiro narkomanske identitete in psevdomitologije zadetosti ter “vzhodni” tip bega iz realnosti in iskanja nadomestka za svojo nemoč in brezperspektivnost. Obe poti sta si sicer dovolj podobni, da se med seboj zlahka mešata. Vendar je med njima le razlika. Pri prvem tipu gre še vedno za neko individualno izbiro, za izbiro neke identitete, čeprav iluzorne, medtem ko gre pri drugem za beg iz realnosti in nadomestek za vse druge zgubljene užitke in možnosti. Lahko domnevamo, da se prva oblika uveljavlja med srednjeslojsko in bolj izobraženo

(tudi starejšo) mladino, druga pa med nižjeslojsko, manj izobraženo (tudi mlajšo) mladino. Stvar nadaljnjega empiričnega preučevanja je, da to domnevo potrdi ali ovrže.

Mirjana Ule, izredna profesorica na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani. Ukvarja se s temami psihologije življenjskih ciklusov in psihologijo vsakdanjega življenja. Avtorica knjig *Mladina - za modernizacijo slovenske družbe* (1989) in *Socialna psihologija* (1992).

LITERATURA

- Brake, M.: *Sociologija mladinske kulture*. Ljubljana 1983.
- Beck, U.: *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne*. Frankfurt/M 1986.
- Bourdieu, P.: "Ökonomisches Kapital, kulturelles Kapital, soziales Kapital". V: R. Kreckel (izd.): *Soziale Ungleichheiten*. Göttingen 1983.
- Fuchs, W.: "Soziale Orientierungen: Bilder vom Ich in der sozialen Welt". V: *Jugendliche + Erwachsene '85, I.*, Opladen 1985.
- Heitmayer, W.: "Zur Einführung". V: W. Melzer idr. 1991.
- Huxley, A.: *The Door of Perception*. New York 1954.
- Keniston, K.: *Young Radicals. Notes on Committed Youth*. New York 1986.
- Marcuse, H.: *Čovjek jedne dimenzije*. Sarajevo 1988.
- Melzer, J., Heitmayer, W., Liegle, L., Zinnecker, J. (iz.): *Östeuropäische Jugend im Wandel*. Weinheim, München 1991.
- Melzer, E.: "Zur Einführung". V: W. Melzer idr. 1991.
- Molnar, P.: "Jugend als Statungspassage in verschiedenen Geburtskohorten in Ungarn und Westdeutschland". V: Melzer idr. 1991.
- Roszak, T.: *Kontrakultura*. Zagreb 1978.
- Trotha, T. v.: "Sozialer Wandel, Jugend und Jugendprotest". V: H.U. Kohr idr., **Reproduktion der Gesellschaft, Weinheim**, Basel 1983.
- Ule, M.: *Mladina in ideologija*. Ljubljana 1988.
- Ule, M.: *Mladina za modernizacijo slovenske družbe*. Ljubljana 1989.
- Zinnecker, J.: "Porträt einer Generation". V: *Jugend '81, I.* Hamburg 1981.
- Zinnecker, J.: "Jugend im Raum gesellschaftlicher Klassen". V: W. Heitmayer (izd.), **Interdisziplinäre Jugendforschung**. Weinheim/München 1986.
- Zinnecker, J.: *Jugendkultur 1940-1985*. Opladen 1987.
- Zinnecker, J.: "Jugend als Bildungsmoratorium. Zur Theorie des Wandels der Jugendphase in west- und osteuropäischen Gesellschaften". V: J. Melzer idr., 1991.